

Cultura

HISTÒRIA

Charlotte Delbo, seguint l'estela d'una resistent a París

L'escriptora va passar per Compiègne, nucli de la deportació als camps nazis

VALÈRIA GAILLARD
BARCELONA

¿Existeix una experiència femenina de l'Holocaust i, per tant, una literatura específica de dones sobre els camps nazis? Als anys 80 als Estats Units, dins l'anomenada segona onada d'interès per aquest capítol fosc de la història europea, s'hi van desenvolupar els estudis que defensaven aquesta tesi. L'aproximació al relat de l'Holocaust des d'una perspectiva de gènere va servir per portar a la llum tota una sèrie de testimonis que havien quedat invisibilitzats i que, de mica en mica, han anat fent-se un lloc en el masculinitzats canón de la literatura concentracionària. Un cas paradigmàtic d'aquesta realitat és el de l'escriptora francesa Charlotte Delbo (Vigneux-sur-Seine, 1913 - París, 1985), de qui Club Editor acaba de publicar per primer cop en català la *Trilogia d'Auschwitz*, mentre que en castellà Libros del Asteroide presenta en paral·lel una nova traducció dels dos primers volums.

Més enllà del testimoni pur i dur dels camps, Delbo crea una obra d'ambició literària en la qual barreja la seva experiència personal amb la d'altres dones i homes amb els quals va compartir captiveri. El cas de Delbo és com el de tantes altres resistent franceses que es van implicar en la lluita clandestina quan el país va ser ocupat pels nazis. Es calcula que les dones representaven entre un 10% i un 16% de la Resistència, però ben poques van ser reconegudes a l'acabar la guerra, i menys encara si no pertanyien a grans partits. La sèrie documental *Les femmes à l'ombre* (2002), de Christiane Bouteiller i Benjamin Saglio, recupera el recorregut de moltes d'aquestes resistent que han quedat en l'anonimat.

Filla d'una família d'origen italià, Charlotte Delbo es va diplomà en dactilografia al seu poble de l'Es-sonne i als 17 anys es va traslladar a París, on va seguir cursos de filosofia amb el sociòleg i filòsof francès Henri Lefebvre. Aquí és on coneix el seu marit, Georges Dudach, un dels responsables de premsa de les Jo-

ventuts Comunistes, a les quals Delbo també es va adherir el 1932, amb tan sols 19 anys. El 1937 es convertia en la secretària personal de Louis Jouvet, l'actor més famós de l'època, director del Théâtre de l'Athénée. La companyia inicia una gira el 1941 per Sud-amèrica, però Delbo torna a París per estar al costat del seu marit, que ja s'havia enrolat a la Resistència. El 2 de març del 1942 els detenen a tots dos al seu domicili del carrer de la Faisanderie. Dudach serà afusellat al Mont Valérien poc després, el 23 de maig, i ella és enviada primer al camp de trànsit de Compiègne, al nord-est de París, i el 23 de gener del 1943 a Auschwitz, amb 230 dones, la majoria resistent i comunistes.

Vint anys de silenci

Del comboi de les 230 dones només en van sobreviure 49, entre les quals Danielle Casanova i Marie-Claude Vaillant-Couturier, testimoni clau en els judicis de Nuremberg. En canvi, la intel·lectual Yvonne Blech va morir a Auschwitz. Pel que fa a Charlotte Delbo, va passar pels camps d'Auschwitz-Birkenau (16 mesos), Ravensbrück i Raisko. En total, un calvari de 27 mesos.

Ja al camp, tal com explica una de les seves biògrafes, Ghislaine Dunant (*Charlotte Delbo. La vie retrouvée*; Bernard Grasset, 1991), va decidir que escriuria sobre el que estava vivint i que titularia el seu llibre *Cap de nosaltres tornarà*, un vers d'Apollinaire. Convençuda que havia de deixar un testimoni i sobretot recordar les que no van sobreviure, es va posar a escriure tan bon punt va tornar, l'estiu del 1945, però el llibre no va sortir publicat fins vint anys després, el febrer del 1965.

Els altres dos volums de la trilogia, *Un coneixement inútil* i *Mesura dels nostres dies*, els va escriure de manera retrospectiva, i van sortir el 1970 i el 1971, respectivament. Sobre els motius d'aquest llarg silenci hi ha diverses teories. Ella mateixa explica en una entrevista de ràdio (a Radi-

Obra
A part de la 'Trilogia', Delbo va escriure assaig i obres de teatre

Filosofia
L'escriptora va fer de la seva experiència als camps una obra d'art

oscopte el 1974) que l'havia mantingut en un calaix per veure si passava la prova del pas del temps. Dunant, però, ofereix una altra tesi: insisteix en la indiferència generalitzada –si no rebug– sobre la realitat dels camps que imperava a França durant la postguerra i assenyalava que Jouvet, a qui Delbo havia mostrat el text, li va recomanar no publicar-lo.

Ja sabem que altres llibres que relaten la vida als camps, com *Si això és un home*, de Primo Levi, publicat el 1947 a Itàlia, van tenir relativament poca difusió. A França, per exemple, no es va traduir fins al 1987. La resistent polonesa Seweryna Szmaglewska, un dels primers testimonis d'Auschwitz, va publicar el 1946 un llibre sobre l'experiència al camp filtrada per l'anàlisi sobre les atrocitats que va presenciar, títol que no va arribar en castellà fins al 2006, *Una mujer en Birkenau* (Alba). Szmaglewska va ser un dels testimonis clau a Nuremberg. Altres relats de deportades no han emergit fins dècades després, com el de l'escriptora i cineasta Marceline Loridan-Ivens (1928-2018) amb *Ma vie balagan* (2008), per exemple.

Escriure per mostrar

En el cas de la trilogia de Charlotte Delbo, la particularitat és que no es presenta com un relat testimonial, com el que va publicar una de les seves companyes, Simone Alizon (*L'exercice de vivre*), sinó que hi ha una clara voluntat de forjar una obra literària seguint l'estela de Jorge Semprún, a qui admirava.

Per això fa un consciencios treball d'estil: només l'art pot copsar la vida al camp, els vincles entre les companyes, el treball als aiguamolls, el fred, la nit, la por, la mort quotidiana, el menjar, les pallisses, el recompte interminable, la relació amb les *kaapos*, amb els homes, la natura, l'alliberament, l'arbitrarietat, l'esperança, la solidaritat... "He volgut escriure per mostrar", deia Delbo en una frase recollida a la biografia. "Delbo explora l'hor-

Memorial Mont-Valérien
Hi afusellen Georges Dudach el 23 de maig del 1942

L'escriptora Charlotte Delbo.

ERIC SCHWAB / CLUB EDITOR

EL TEATRE LLIURE PLANTA CARA AL CORONAVIRUS

El teatre barceloní s'ha empescat diverses activitats perquè el confinament a casa no impedeixi continuar gaudint de les arts escèniques. Entre les propostes hi ha #LliureAlSofà, que permetrà veure diverses obres des

del compte de YouTube del teatre, entre les quals hi haurà el muntatge de *Hamlet* dirigit per Pau Carrió i *Renard o el llibre de les bèsties*, adaptació musical per a tota la família basada en el llibre de Lluïl.

Rue de la Faisanderie 93
Hi va ser detinguda juntament amb el seu marit el 2 de març del 1942

Théâtre de l'Athénée
Louis Jouvet va dirigir-lo del 1934 al 1951

Rue Lacépède 33
Hi va viure del 1960 al 1985

ror per la bellesa. Per continuar sent humans", sosté Dunant.

De tornada dels camps, Delbo es va instal·lar a Ginebra, on va treballar com a secretària a l'ONU. Aquesta feina li va permetre viatjar i va visitar l'URSS. Va publicar articles d'opinió tant sobre la seva experiència als *lager* com sobre l'actualitat política internacional. Per exemple, va escriure l'obra teatral *La sentence*, sobre el procés de Burgos, i va ser una de les primeres veus a alçar-se contra el negacionista Robert Faurisson des de la seva tribuna a *Le Monde* el 1974.

Delbo va tornar a França el 1960 i va treballar com a assistent d'Henri Lefebvre, director del Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS). Entre els seus treballs hi ha l'assaig *Le convoi du 24 janvier* (1965), en què recull la vida de les 230 dones que van integrar el seu comboi, i l'obra de teatre *Qui raporterà ces paroles?* (1974), que inclou les paraules de les 23 dones de *Cap de nosaltres tornarà*.

Compiègne, una visita obligada

Del pelegrinatge que es pot fer seguint les petjades de Delbo a París –marcat amb plaques al lloc on la van detenir, així com al lloc on va viure del 1960 a la seva mort, el 1985–, en sobresurt la visita al memorial de l'internament i la deportació del Camp de Royallieu, situat a Compiègne, al nord-est de París. El memorial compta amb una

Deportats
Fins a 45.000 persones van passar per Compiègne, també Neus Català

Feina
De tornada dels camps, Delbo va treballar com a secretària a l'ONU

museografia moderna que permet resseguir l'avanç de la guerra –precisament a Compiègne es conserva el vagó on s'havia signat la rendició alemanya a la Primera Guerra Mundial, que els nazis van destruir– i que recrea l'angoixa dels interns a partir de projeccions, enregistraments de testimonis i documents de tota mena. També es conserva un túnel que els presoners van excavar per escapar-se. El 22 de juny del 1942, 19 presoners van aconseguir evadir-se. A l'estació de tren de la localitat es conserva un dels vagons originals que van traslladar deportats als camps nazis. Unes 45.000 persones van ser internades al camp de Royallieu entre el 1941 i el 1944: des de militants polítics i sindicals fins a resistent, jueus, presoners de dret comú i d'altres procedents d'arreu d'Europa. Neus Català, per exemple, també hi va passar el febrer del 1943.

A la majoria de deportats els enviaven a Buchenwald, Dachau, Mauthausen, Neuengamme, Ravensbrück i Sachsenhausen. D'aquí van partir els dos primers combois de jueus –el 27 de març i el 5 de juny del 1942– cap al camp d'extermini d'Auschwitz-Birkenau. El 24 de gener del 1943 va sortir l'únic comboi de resistent cap al mateix destí amb 230 dones, entre les quals Charlotte Delbo. Procedien del Fort de Romainville o de Fresnes i havien passat tan sols dos dies a Compiègne. Era el *comboi dels 31.000* perquè els números de matrícula anaven del 31.625 al 31.854. Delbo tenia el 31.661. Van arribar al camp de Birkenau tres dies després, el 27 de gener. Van travessar el portal entonant *La marseillesa*. —

